

राष्ट्रांश्च भाविनी । चक्रवाकांश्च विहगान् सख्येनागौद-
कान् द्विजान् । अन्यानपि द्विजान् जज्ञे प्रत्युपौत्तानन-
नकान्” अग्निपु० । गुरुभक्तमस्तुमस्तुलकायपक्षिणां
पूर्वाह्णं चोत्तमं यथा “गुरुभक्त्या यज्जुभुजो ये चोपचि-
तमेव सः । एकदेहेऽपि पूर्वाह्णं नृणां पक्षिणां वरम्”
पश्चिममङ्गभेदानासुतरोत्तरं गुरुत्वं यथा “सर्वेषां
शिरःस्तम्भो ह चर्मयज्जुदुग्दम् । पादपुष्पान्तमस्तु
सम्प्राप्नोतिः सजेहनाः । धातवः शोणिताद्याश्च
सुरवः स्युः परस्परम्” । तन्मांसशुषाः । “मत्स्यमूर्म-
सगावहानि खादुवाजीकराणि च । कटुपाकानि तानि
स्युर्वातक्षेपहराणि च” राजवल्लभः । तद्देहमांस
शुषाः सुशुतोक्ता यथा

“वातित्तिरिक्कपिञ्जलवर्त्तिरवर्त्ति कावर्त्त कनमृकावातीक
चकोरकलविह्वलयूरककरोपचक्रकुटुटसारङ्गगतपलक
कुतित्तिरिक्करवाङ्ककयवलकप्रभृतयस्त्राङ्गणा विक्किरा
लचवः शीतमधुरा कषाया दोषशमनाश्च । “संपाही
टीपनश्चैव कषायमधुरो लघुः । लावः कटुविपाकश्च
मज्जिपाते च पूजितः । रूषदुर्गुणमधुरो हृद्यो मेधाग्नि-
वर्द्धनः । तित्तिरिः सर्वदोषघ्नो स्याही वर्णप्रसादनः ।
ह्रिकाश्यासानिहरो विशेषाद्गौरतित्तिरिः । रक्तपित्त-
हरः शीतो लघुश्चापि कपिञ्जलः । कफोत्थेषु च
रोगेषु मन्दवाते च शस्यते । वातपित्तहरा दृष्ट्या मेधा-
ग्निवर्द्धनाः । लचवः क्रकरा हृद्यास्तथा चैवोपच-
क्रकाः । कषायः खादुलवणस्त्वयः केस्यो रुचिप्रदः ।
मयूरः खरंमेधाग्निवर्द्धनोत्तेन्द्रियदार्ढ्यकृत् । स्निग्धोष्णो-
ऽनिहृष्टा दृष्ट्या स्वेदस्वरवनावहः । हृंहणः कुकुटो
वन्त्यस्तदुदुप्यास्यो गुरुस्तु सः । वातरोगलघुवर्मीविप्रम-
ञ्जरनाशनः” । “कपोतपारावतभृङ्गराजपरभृतकीयटिक-
कुलिङ्गद्विजुलिङ्गगोक्षोडकडिडिमाणकशतपत्रकमाहनि-
न्दकभेदादिशुक्रसारिकावलकुलीगिरिशालङ्गालदूषकसुष्ट-
होश्चञ्जरीटकहारीतदायूहप्रभृतयः प्रसूदाः । कषाय-
मधुरा रुक्षाः फलाहारा मरुत्कराः । पित्तक्षेप-
हराः शीता बहुपलात्यवर्धसः । सर्वदोषकरस्त्रोभां भेदाशी
मलदूषकः । कषायखादुलवणो गुरुः काणकपोतकः ।
रक्तपित्तप्रशमनः कषायविशदोऽपि च । विपाके मधुर-
श्चापि गुरुः पारावतः स्मृतः । कुलिङ्गो मधुरः स्निग्धः
कफशुक्रविवर्द्धनः । रक्तपित्तहरो वेश्मकुलिकस्वति-
शुक्रः” ।

पक्षिराज पु० इत० टल्सभा० । गरुडे पक्षीन्द्रादयोऽप्यत्र ।
पक्षिल पु० पक्ष-वा० इत्यच् । वातुस्थायने गौतमसूत्रभाष्य-
कारके सुनिभेदे त्रिका० । [२नीडे च त्रिका०]

पक्षिशाला स्त्री इत० । (चिडियाखाना) । पक्षिरासस्थाने
पक्षिसिंह पु० पक्षी सिंह इव उपमितसं० । गरुडे त्रिका०
पक्षिस्त्रामिन् पु० इत० । गरुडे हेमच० ।

पक्ष्यु वि० पक्ष-सु । पाकशीले

पक्ष्यकोप पु० सुशुतोक्ते नेत्ररोगभेदे “पक्ष्याशयगता
दोषाक्षीण्योऽपि खराणि च । निर्वर्त्तयन्ति पक्ष्याणि
तैर्जुष्टंवाचि दूयते । उत्साटितैः पुनः शान्तिः पक्ष्यभि-
सोपलोयते । वातातपानलङ्घनी पक्ष्यकोपः च उच्यते”
पक्ष्यप्रकोपोऽप्यत्र पु० ।

पक्ष्यन् न० पक्ष-मनिन् । १नेत्रावरके लोम्नि २पद्मादेः केसरे
अमरः ३स्त्रुतादिरत्यभाये ४खगादेः पक्षे च अमरमात्रा ।

पक्ष्यल लि० पक्ष्यन्+विष्ठा० मत्वर्थे इत्यच् । पक्ष्ययुक्ते

पक्ष् पु० न० पक्षि-विस्तारे कर्मणि करणे वा घञ् कृतम् ।

पक्ष्यचो० । १कर्दमे २पापे च अमरः । [त्रिका० ।

पक्ष्यकर्वट पु० पक्ष्ये कर्वटः मनोहरः । जलयुक्तपक्ष्ये

पक्ष्यकीर पुंस्त्री पक्ष्यप्रियः कीरः । (कादाखोचा) पक्षिभेदे

त्रिका० स्त्रियां जातित्वात् ङीप् ।

पक्ष्यक्रीड पु० पक्ष्येन क्रीडति क्रीड-इत्यच् इत० । शूकरे

त्रिका० ल्यु । पक्ष्यक्रीडनोऽप्यत्र । [त्रिका० ।

पक्ष्यगडक पु० पक्ष्ये स्थितः गडकः । (पाँकाळ) मत्स्यभेदे

पक्ष्यगति पु० पक्ष्ये गतिरस्य । (पाँकाळ) मत्स्यभेदे शब्दभा०

पक्ष्यग्राह पुंस्त्री पक्ष्ये स्थितः ग्राहः । सकरे जलजन्तु-

भेदे हारा० ।

पक्ष्य(हे)ज न० पक्ष्ये जायते जन-इ ७त० वा अलुक्समा० ।

१पक्ष्ये २सारसपक्षिणि च राजनि० पक्ष्यजनिकर्तृत्व-

विशिष्टे यस्य शब्दस्य योगरूढता कुसुदादीनां पक्ष्यजात-

त्वेऽपि न तत्र रूढिः किन्तु लज्जकतेत्याकारे स्थितम् ।

पक्ष्यजन्मन् न० पक्ष्ये जन्म यस्य । १पक्ष्ये राजनि० २सारस-

पक्षिणि च । २पद्मसूत्रे च हेमच० ।

पक्ष्यजिनी स्त्री पक्ष्यज+पुष्करा० इति । १पद्मयुक्तदेशे पद्माकरे

पक्ष्ये पु० पक्ष्य+पुष्पो० । शवरालये शब्दमात्रा ।

पक्ष्यप्रभा स्त्री पक्ष्यसेव प्रभा यस्याः । कर्दमसुखप्रभान्वित

नरकभेदभूमौ हेमच० ।

पक्ष्यमण्डूक पुंस्त्री पक्ष्ये मण्डूक इव । शम्बुके (शाशुक)

जलशुक्तिभेदे हारा० ।